

ломана, В. Швеця, М. Стельмаха, Л. Дмитерка та ін. Драма Ю. Буряківського “Прага залишається моєю” про Ю. Фучика та його ж романи “Не відречуся” і “Люди, я любив вас...” на ту саму тему. Політична кон’юнктура і художня нерівноцінність творів цього періоду.

5. Продовження шевченківських традицій — осмислення образу Яна Гуса нашими сучасниками. Текст і підтекст: “Підкидайте хмизу, підкидайте живо, // Підкидайте хмизу, землячки” (С.Тельнюк); “І, входячи в племню темні й холодні проломи, // Над нещастям народу свого ридав Єретик” (Д. Павличко). Віршований роман Л. Горлача “Слов’янський острів”, присвячений чеській історії 1614—1624 рр.

6. Боротьба проти денаціоналізації власного народу — провідна тема творчості П. Безруча. Актуалізація його поезії на українському ґрунті. Переклади “Сілезьких пісень” і віршований цикл “Безруч” автора цих рядків.

СПОСОБИ СУБСТИТУЦІЇ ТЕРМІНІВ І ПРОФЕСІЙНОЇ ЛЕКСИКИ В ХУДОЖНЬОМУ СТИЛІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ

Г. Рогачова (кафедра української мови)

Терміни, семантика яких складна для сприйняття, в текстах художнього стилю розкриваються за допомогою лексичних еквівалентів. У ролі останніх найчастіше виступають загальноновживані номінації та переклади на національну мову. Інтернаціональні терміни пояснено національними. Термін і його національний відповідник можуть бути представлені ідентичними лексичними одиницями: іменник — іменник (астронавігація — зореплавання; канцер — рак); прикметник — прикметник (кардіальний — серцевий); дієслово — дієслово (ампутовати — відтинати, дезактивувати — зnezаражувати). Інколи національний термін становить синтаксично складнішу номінацію: іменник + іменник (катаракта — потьяніння кришталіка, невагомість — втрата ваги, бальнеотерапія — лікування ваннами); прикметник + іменник (акселерація — швидке дозрівання, канцер — злаякісна пухлина, гіпертонія — підвищений тиск, гіпотонія — понижений тиск); іменник + іменник з прийменником (аномалія — відхилення від норми, дезактивація — очищення від радіонуклідів). Переклад, що семантично дорівнює однослівному терміну іншомо-

вного походження, часто має інше функціональне призначення: стає способом опису змісту терміна.

Дослідники розрізняють три мовні форми субституції термінів: морфологічна полягає: 1) в частиномовних переміщеннях у межах термінологічного словосполучення: явища дифузії — дифузійні явища; розпад ядер — ядерний розпад; 2) у використанні скорочень та компресій: коефіцієнт корисної дії — ккд, правові порушення — правопорушення, перфораційна стрічка — перфострічка); семантична, що включає п'ять різновидів, та денотативна (ситуативна). Значного поширення в художніх текстах набули такі різновиди семантичної субституції, як використання терміна з ширшим значенням замість вузького (бетон, цемент — будівельний матеріал), що стає можливим завдяки відношенням включення, коли ширше поняття поглинає собою вузьче, та заміна двочленного (або багаточленного) терміна, професіоналізму на одночленний (атомна станція — атомна, атомка; штрафна кімната — штрафна; океанські судна — океанські; аварійна система — аварійка; променева хвороба — променева). Прикладом семантичної субституції може служити також використання перифрази замість терміна: вузька паперова стрічка, на якій позначалась інтенсивність космічного проміння замість перфострічка. Великою кількістю прикладів представлена в художньому стилі денотативна заміна термінів (радіоактивний фон — фон, радіоактивна зона — зона, крапельниця — вішалка, ракетна установка). Спорадично трапляється займенникова репрезентація термінів, що становить морфологічний тип субституції. Наприклад: Астроплан стрімко наближався до Венери. Він використав майже половину пального (В. Владко).

З багатьох факторів субституції термінів у художньому стилі переважає один — загальнолінгвістичний: у процесі викладу художнього тексту термін заміщується субститутом з метою уникнення монотонності (особливо недопустимої в художньому творі), створення літературно-художніх образів.